

РСИ 16/III - 1912

Искра

двуседмично политико-обществено

и литературно списание.

Г. Баждаровъ.

1562/69

Братя Д. и К. Миладинови.

(По случай 50-годишнината отъ смъртта имъ).

Експлоатацията на човѣкъ отъ човѣка се е проявявала въ различни форми прѣзъ разнитѣ стадии на общественото развитие. Така, въ срѣднитѣ вѣкове общественно-организиранитѣ люде се дѣлѣли на съсловия, т. е. на групи, отъ принадлежността къмъ които се опрѣдѣляло социалното и правното положение на човѣка. Въ ново врѣме дѣленето на съсловия се измѣства отъ класовото дѣлене. Въ юридическо отношение, по отношение държавнитѣ закони, всички се считатъ равни, ала икономическото неравенство е дори повече рѣзко отъ по-рано и експлоатацията на земледѣлци отъ землевладѣлци, на пролетарии отъ капиталисти е въ пълния си разгаръ. Въвъ всички врѣмена пѣкъ е имало разноплеменни държави, въ които людетѣ отъ подчиненитѣ народности въ по-голѣма или по-малка степенъ, изцѣло или въ по-голѣмата си частъ, принадлежатъ къмъ приниженитѣ съсловия и експлоатиранитѣ класи. Въ такива държави националната борба, борбата за национална свобода, съвпада съ борбата за по-повече хлѣбъ и за по-правилна разпрѣдѣлба на стопанскитѣ блага, за по-голѣма социална справедливостъ.

До падането на срѣдновѣковното Българско царство, трудътъ на нишитѣ български съсловия е билъ използванъ отъ българската свѣтска и духовна аристокрация. Подчинението на България отъ османскитѣ турци подѣйствува за нивелирането, изравняването на българитѣ въ политико-социално отношение. И понеже поглѣднитѣ прѣдимно, — ако не и изключително, — се занимаваха съ земледѣлие, съгласно съ тогавашнитѣ обществени отношения, се обърнаха въ данници на турскитѣ спахии, бегове и чиновници отъ една страна, на грѣцкото фенерско

више духовенство отъ друга. Българската сръдновѣковна свѣтска и църковна аристокрация биде замѣнена съ турска и гръцка и българскиятъ народъ стана човѣшки материалъ за експлоатация. Българитѣ, бидейки заставени да работятъ за издрѣжката на своитѣ господари и за своята прѣхрана, нѣмаха възможность да продължатъ съ нормаленъ темпъ културното си развитие. Духовниятъ животъ на българитѣ прѣзъ тази епоха се изразяваше въ народната словесность. Българитѣ се затвориха въ селата си и, макаръ да сжществуваха като народность, тѣ не се чувствуваха като национално тѣло. Тѣзи отъ тѣхъ пѣкъ, които живѣеха въ градоветѣ и се занимаваха съ търговия или занаяти, задоволяваха скромнитѣ си нужди отъ четмо и писмо съ гръцки букви, а дори и съ гръцки думи: тѣ се срамуваха да минаватъ за българи и се гърчеха. По този начинъ принижеността на българитѣ въ социално отношение спрѣ развитието на тѣхната образованость; липсата на послѣдната, отъ своя страна, спомагаше да се продължи за по-дълго икономическото имъ робство и политическото имъ безправие. Отъ тази гледна точка българското национално възраждане бѣше дѣло демократическо, българскитѣ национални борби бѣха борби за повече хлѣбъ и поголѣма социална справедливость. Българскиятъ националенъ въпросъ съвпаднаше съ социалния въпросъ въ Турция.

А до каква степенъ бѣше отпаднала българската народность се вижда отъ факта, че тя вече не сжществувахе за чуждия свѣтъ, бѣ забравена отъ него. Дори въ епохата, въ която се бѣ вече извършило националното пробуждане на другитѣ славянски народи, българитѣ за послѣднитѣ или не сжществуваха съвсѣмъ или пѣкъ имъ бѣха твърдѣ малко познати. „Така още въ 1814 година знаменития ученъ Добровски считалъ българския езикъ за нарѣчие отъ сръбския. Свѣденията на Копитара, — добъръ познавачъ на славянскитѣ езици, — относно българския езикъ се ограничавали само въ туй, че този езикъ ималъ членъ слѣдъ сжщественитѣ имена; Шафарикъ въ 1826 год. прѣдполагалъ, че българитѣ живѣятъ само между Дунава и Балкана и че числеността имъ достига до 600,000 души. Само въ 1822 год. науката се сдобила съ първа кратка българска граматика, благодарение труда на сръбския етнографъ Вукъ Караджича и едва отъ 50-тѣ години на XIX в. се започва научното изучаване на българския езикъ въ работитѣ на Миклошича.“*) По този начинъ започнатото отъ Паисия и епископъ Софрония възраждане на българския народъ останало незабѣлѣзано за европейскитѣ изслѣдователи. Наистина то спрѣло поради несигурността на живота и имота на хората прѣзъ врѣме на кърджалийскитѣ опустошения, но съ въвеждането на миръ вжтрѣ въ държавата отъ Махмудъ II, земледѣлието и скотовѣдството, занаятитѣ и търговията се

*) Проф. А. Л. Погодинъ. Исторія Болгарии. СПб. 1910 г. стр. 155.

съживили, а заедно съ туй настъпили по-благоприятни условия и за продължаване дѣлото на Паисия и Софрония. Издаването на Рибния Букваръ отъ П. Берона, появата на бѣль свѣтъ на Венелиновата българска история, отварянето на габровското училище отъ Априловъ и Палаузовъ — сж главнитѣ дѣепроявления на просвѣтителното движение между българитѣ въ 20-тѣ и 30-тѣ години на XIX столѣтие. Ала когато послѣдното съ години и дни се е ширѣло въ Мизия и Тракия, македонскитѣ българи продължавали своя летаргически сънъ и свѣтътъ ги считалъ за гърци. Дѣйствително въ Македония било най-силно грѣцкото влияние и националното българско движение тука погълнало най-много жертви. Първи между тѣхъ сж братята *Димитъръ* и *Константинъ Миладинови*.

Димитъръ и Константинъ Миладинови сж родомъ отъ градеца *Струга*, разположенъ на брѣга на красивото Охридско езеро. Димитъръ е билъ най-стария, а Константинъ най-малкия измежду шестимата синове на *Христо Миладиновъ*, простъ и бѣденъ българинъ, по занятие грѣнчаръ.

Димитъръ Миладиновъ е роденъ около 1810 год. Когато порасналъ той, ученолюбивиятъ му баща, въпрѣки сиромашията си, рѣшилъ да го прати въ нѣкое училище да се научи книга, до толкозъ поне, че да му тълкува Евангелието, което тогазъ се чело на грѣцки езикъ, на какъвто се извършвала и цѣлата литургия. Понеже оскъжднитѣ сръдства на Христо Миладиновъ не позволявали да прати сина си въ нѣкое по-уредено училище, Димитъръ отишълъ въ манастиря Св. Наумъ, гдѣто слугувалъ и се училъ отъ единъ калугеръ. Слѣдъ нѣколко години той се върналъ при баща си, при когото не останалъ дълго: пратенъ билъ да доучи въ Охридското грѣцко училище, което се славѣло поради способнитѣ прѣподаватели въ него. Тукъ Димитъръ изкарвалъ и часть отъ прѣхраната си съ прѣписване книги. Наскоро и баща му се поминалъ. Сръдъ голѣми лишения Димитъръ още една година продължилъ образованието си и станалъ извѣстенъ като единъ отъ най-способнитѣ ученици. И когато учителя му напустналъ Охридъ, настоятелството назначило учителъ него. Димитъръ обаче виждалъ, че знанията му сж недостатъчни за това трудно дѣло, и въ 1837 год. съсъ спестенитѣ пари заминалъ за Янина и постъпилъ въ тамошното грѣцко училище. Въ продължение на три години той завършилъ курса на това училище и се върналъ въ Струга, гдѣто станалъ учителъ. Учителствувалъ, разбира се, като грѣцки учителъ слѣдъ това въ Охридъ, Кукущъ, с. Магарево (Битолско) и въ Битоля и отврѣдъ билъ гоненъ отъ владици и чорбаджии, за гдѣто ги изобличавалъ зарадъ злоупотрѣбленията имъ. Къмъ 1855 год. Димитъръ Миладиновъ се рѣшилъ да напустне Македония и отишълъ въ Херцеговина. Тукъ станалъ писаръ при единъ владика, за да го напустне подиръ 5—6 мѣсеци. Скиталъ се подиръ това извѣстно врѣме въ Босна, прѣ-

миналъ въ земята на австрийскитѣ сърби, посѣтилъ Карловицъ и Нови-Садъ и отишълъ въ Бѣлградъ. Прѣзъ врѣме на това пжтуване той видѣлъ славяни, които иматъ свои училища и учени, своя книжнина, и у него се пробудило националното чувство. Той се връща въ родината си къмъ края на 1856 год. съ твърдото намѣрение да въведе въ църквитѣ славянски книги, а въ училищата български езикъ.

Димитъръ Миладиновъ наново става учителъ въ Прилѣпъ, Кукушъ, Струга и въвъ всички тия градове вече работи като българинъ, учи дѣцата по български, дѣйствува за въвеждане на славянски езикъ въ черквитѣ, като доставя български учебници и църковно-славянски книги. Всѣкждѣ той умѣе да спечели любовта на народа и да пробуди националното съзнание у младежта, като започвалъ своята работа между ученицитѣ съ разкази изъ българската история. Не ще съмнѣние, че всѣкждѣ е трѣбвало да прѣодолява голѣмитѣ мжчнотии, които се изпрѣчвали на пътя му. Прѣзъ врѣме на учителствуването си въ Струга, той сполучилъ да въведе български езикъ и въ охридскитѣ училища.

Прѣзъ лѣтото на 1860 г. Димитъръ Миладиновъ билъ натоваренъ отъ цариградскитѣ българи, съ писмено патриаршеско позволение, да обикаля по Македония и да събира отъ българитѣ волни помощи за построяване на български храмъ въ Цариградъ. Тази обиколка била използувана отъ Д. Миладиновъ да разпространява своитѣ идеи и въ другитѣ македонски градове. Въ края на октомври сжщата година се върналъ въ Струга. Поради започнатата борба въ Охридъ противъ гръцкия владика Мелетия и за назначаването на български митрополитъ, той си навлѣкълъ гнѣва на фенерското духовенство. Прѣзъ нощта, срѣщу 16 февруари 1861 г., той билъ арестуванъ, понеже било донесено на властитѣ, че възбуждалъ българитѣ къмъ противодържавенъ бунтъ. Отъ Битолския затворъ, прѣзъ м. май, билъ прѣпратенъ въ Цариградскитѣ тъмници.

Константинъ Миладиновъ се е родилъ нѣколко мѣсеци слѣдъ смъртта на баща му. Първоначалното си образование той добилъ подъ ржководството на брата си Димитра на гръцки езикъ. Пѣснитѣ пѣкъ, които му пѣла майка му, вдѣхнали у него обичъ къмъ народната поезия.

Когато Константинъ порастналъ, братъ му го пратилъ въ Янинското училище, слѣдъ свършването на което учителствувалъ двѣ години. Постжпилъ подиръ това въ Атинския университетъ, гдѣто слѣдвалъ три години, учителствувалъ наново три години (до 1856 г.), прѣзъ което врѣме събиралъ и български народни пѣсни, записвани съ гръцки букви. Прѣзъ зимата на 1856 г. е отишълъ въ Русия, записалъ се студентъ въ историко-филологическия факултетъ на Московския университетъ. Тукъ прѣкаралъ три години и между университетскитѣ си занятия, се занимавалъ съ на-

реждането и приготвянето за печатъ на пѣснитѣ, които бѣ до-
несълъ съсъ себе и които бѣ му изпратилъ братъ му. Понеже
не можалъ да намѣри срѣдства въ Москва за отпечатването на
сборника, отишълъ въ Загребъ, гдѣто билъ подкрѣпенъ за осж-
ществяването на дѣлото си отъ хърватския епископъ Щросмайеръ.
На пѣтъ за Македония, въ Бѣлградъ, той научилъ за арестуването
на брата му и потеглилъ за Цариградъ да го види и да дѣйствува
за освобождението му. Тукъ на 29 юни той влѣзълъ въ тъмни-
цата, за да не излѣзе вече: по доносъ на фанариотитѣ и той билъ
запрѣнъ. Когато Високата Порта се убѣдила въ невинността на
Димитъръ и Константинъ Миладинови и разпоредила за тѣхното
освобождение, подкупени тъмничари ги отровили. Димитъръ се
поминалъ на 7 януари, а Константинъ на 11 сжщи мѣсець 1862 г.

Така мъченически загинаха за възраждането на българския
народъ Братя Миладинови. Признателното потомство отпразнува
тържествено двадесетъ и петгодишнината отъ тѣхната смъртъ, а
сега се приготвява да чествува паметъта имъ по случай изтек-
литѣ 50 години отъ злочестия имъ край. Историята на българ-
ското възраждане пкъ съ право краси нѣколко свои страници
съ дѣлата на Братя Миладинови.